

Aneta M. Sokół

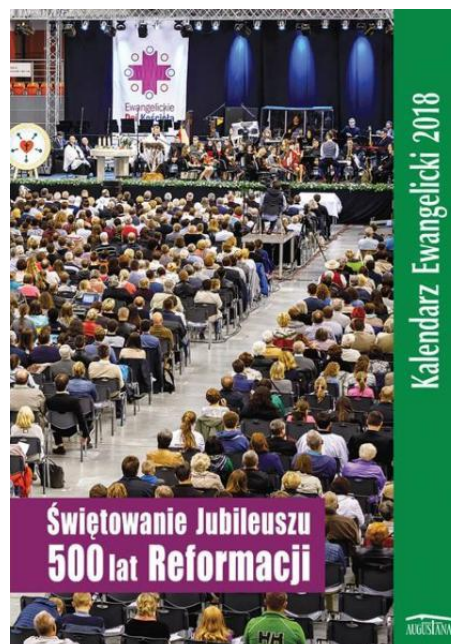
Kalendarz Ewangelicki 2018, red. prow. Jerzy Below, „Augustana”, Bielsko-Biała 2017, ss. 119.

Do rąk czytelników trafił kolejny tom *Kalendarza Ewangelickiego*, publikacji powszechnie znanej wśród polskich ewangelików, poświęconej życiu, tradycjom i przyszłości luterkańskiej diaspory. Ta corocznie ukazująca się publikacja¹ z jednej strony stanowi podsumowanie mijającego roku kościelnego oraz wydarzeń, którymi żyli wierni Kościołów ewangelicko-augsburskiego oraz ewangelicko-reformowanego w Polsce w mijającym roku kościelnym, z drugiej – może być inspiracją do podejmowania nowych działań na wielu płaszczyznach kościelnej aktywności w nawiązaniu do tradycji religijnych, konfesyjnej tożsamości oraz wyzwań, które przed Kościołami stawia współczesność.

Tematem przewodnim *Kalendarza...* na rok 2018, wyznaczającym jego zawartość treściową, jest świętowany w mijającym roku Jubileusz Reformacji wraz z uwzględnieniem wstępnych podsumowań rocznicowych obchodów. *Kalendarz...* wygląda podobnie jak w latach poprzednich, znajdziemy w nim te same powtarzalne części, ale także nowe tematy podejmowane w nawiązaniu do potrzeb i aktualnej tematyki stawianej w kręgu konfesyjnych zainteresowań i dyskusji.

Tradycyjnie rozpoczyna *Kalendarz...* „słowo” biskupa Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Polsce. Ks. bp Jerzy Samiec w nawiązaniu do biblijnego hasła na rok 2018 dzieli się duszpasterskimi refleksjami z wiernymi swego Kościoła, ale także wszystkimi zainteresowanymi. W nawiązaniu do werseku z Objawienia (Obj. 21, 6) zastanawia się nad ludzkimi pragnieniami – czego pragnie współczesny człowiek? Tych ludzkich pragnień i potrzeb jest wiele, jak czytamy: „można by je tu wymieniać bez końca. Ale w wersecie, o którym mamy pamiętać w tym roku, akcent nie jest położony na osobie odczuwającej pragnienie, ale na Tym, który chce te potrzeby zaspokoić.” Przesłanie biskupa kieruje naszą uwagę ku Stwórcy, ku Bogu, o którym Biblia mówi: „Ja pragnącemu dam darmo ze źródła wody żywej”.

Jedną z zasadniczych części tej corocznej publikacji jest kalendarium na nadchodzący rok; zamieszczone po „słowie” zwierzchnika Kościoła kalendarium na rok 2018 uwzględni rocznice, jubileusze i wydarzenia, którymi będzie żyła w ciągu kolejnych dwunastu miesięcy cała ewangelicka wspólnota w wymiarze lokalnym, wymiarze całego Kościoła, oraz we wspólnocie pamięci ze współwyznawcami z innych krajów². W 2018 roku wspominani będą ewangelicy duchowni, działacze, ludzie pióra, przypominane będą rocznice powstania luterkańskich parafii, poświęceń kościołów oraz innych istotnych dla Kościoła ustanowień czy faktów. Można przy tym zaznaczyć, że z reguły w sposób szczególny obchodzone są 100-lecia wydarzeń... W nadchodzącym roku luteranie będą świętować 100. rocznicę włączenia parafii Śląska Cieszyńskiego do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Polsce (20.12.1918), w tym samym niemal czasie 100-lecie założenia ewangelickiego diakonatu „Eben-Ezer” w Dziegielowie, a w wymiarze międzynarodowym w lipcu przypada okrągła rocznica urodzin szwedzkiego reżysera Ingmara Bergmana (1918-2018), którego twórczość filmowa nie była pozbawiona protestanckich akcentów i tematyki wiary. Uwzględniane w kalendarium daty przypominają pośród wielu postaci m.in. śląskiego poetę i nauczyciela Jana Kubisza (1848-1929), profesora katowickiej Akademii Muzycznej Karola Stryję (1915-1998), czy proboszcza parafii katowickiej Adama Hławiczkę (1908-1995).

¹ *Kalendarz Ewangelicki* ukazuje się od 1882 roku z inicjatywy Towarzystwa Ewangelickiego Oświaty Ludowej, a od 1993 roku wydawcą *Kalendarza...* jest „Augustana”.

² Kalendarium na rok 2018 opracowane zostało przez dr Jadwigę A. Badurę.

W świetle jubileuszu Reformacji przedstawione zostały przeglądy wydarzeń mijającego roku – skróty wydarzeń z życia dwóch ewangelickich Kościołów – luterańskiego i reformowanego. Ks. bp Samiec przedstawiając luterańską panoramę wydarzeń, które wyznaczały rzeczywistość Kościoła za mijający jubileuszowych czas, napisał: „*Jest mi dany przywilej patrzenia z pewnej odległości na cały Kościół. Jubileusz w większości wypadków zainspirował do śmiałego wyjścia poza mury własnej społeczności. Odkryliśmy wiele wartości, które możemy pokazać, a które mogą być dla naszych sąsiadów odkrywczym i inspirującym.*” (s. 34). Zaznaczył również, że na pełne podsumowania rocznicowe dopiero nadejdzie pora i dopiero zebrane relacje z rocznicowych obchodów będą w stanie pokazać właściwy wymiar Roku Reformacji i wszechstronność zaangażowania wiernych w ten wspólny trud upamiętnienia podjętej 500 lat temu próby odnowy Kościoła, ale także pięciu wieków trwania ewangelicyzmu na polskiej ziemi. Podsumowujące kalendarium obejmuje dziedziny życia i aktywności kościelnej istotne dla całej wspólnoty, w tym ukonstytuowanie się w 2017 roku nowego Synodu Kościoła stanowiącego najwyższą władzę Kościoła luterańskiego w Polsce, sprawy personalne dotyczące duchownych, a także kwestie kontaktów międzynarodowych podejmowanych przez polski Kościół luterański, związanych m.in. z obecnością polskich przedstawicieli w Światowej Federacji Luterańskiej oraz w kontaktach z ewangelickimi Kościołami z krajów sąsiednich. Kalendarium odśłania przed czytelnikiem bogactwo życia kościelnego, aktywność kościelnych gremiów i wielość spraw, co nie w pełni może być widoczne z perspektywy lokalnej poprzez pryzmat jedynie uczestnictwa w życiu parafialno-religijnym wspólnoty.

Uzupełnieniem aktualnej wiedzy o własnej wspólnotie jest kolejna część kalendarza – prezentacja sylwetek osób zmarłych w 2017 roku („Odeszli do Pana”), przybliżająca ich służbę na rzecz Kościoła, parafii i współwyznawców. Można zaznaczyć, że wśród dziesięciu znaczących osób, które w 2017 roku „odeszły do Pana”, jest m.in. prof. Jan Kisza – wieloletni kurator diecezji mazurskiej, Erwin Kruk – znany nie tylko w środowisku luterańskim mazurski poeta, dziennikarz i senator, a także zasłużona dla dokumentowania przeszłości warszawskich ewangelików członkini parafii św. Trójcy w Warszawie – Alina Eleonora Janowska.

Tradycyjnie w *Kalendarzu Ewangelickim* prezentowani są nowo ordynowani duchowni, rozpoczynający swoją służbę na rzecz Kościoła i wybranych wspólnot lokalnych. Podsumowującym zakończeniem „Przeglądu minionych miesięcy” jest dodatek fotograficzny obejmujący zdjęcia z uroczystości, konferencji, spotkań, jubileuszy czy corocznych tygodni ewangelizacyjnych odbywających się m.in. w Dziegielowie. Fotografie ukazują luterańską aktywność za miniony rok w wymiarze diecezjalnym i parafialnym w jubileuszowym roku. w sposób szczególny związanym ze świętowaniem Roku Reformacji.

W podobny sposób prezentowana jest w *Kalendarzu...* aktywność Kościoła Ewangelicko-Reformowanego. Prezes Synodu Kościoła dr Ewa Józwiak m.in. poprzez pryzmat jubileuszowych uroczystości przedstawia czytelnikom wydarzenia z życia drugiej ewangelickiej wspólnoty, wydarzenia o charakterze lokalnym (organizowane m.in. w Łodzi, Żychlinie i Zelowie), międzynarodowym, ekumenicznym i kulturowym, związane również ze wspólnym wraz z Kościołem luterańskim świętowaniem Jubileuszu Reformacji, czego wyrazem była m.in. sesja Synodów obu Kościołów zorganizowana w cieszyńskim teatrze 15 października 2016 roku, zakończona deklaracją o zacieśnianiu współpracy w zakresie wspólnego świadectwa wiary i współistnienia w „*duchu pojednanej różnorodności*”.

Na kartach *Kalendarza...* znajdujemy również specjalnie przygotowany spis wydarzeń jubileuszowych obejmujący nie tylko uroczystości kościelne, organizowane przez samych zainteresowanych, ale także imprezy rocznicowe przygotowane przez muzea, ośrodki kultury i inne podmioty lokalne, które włączyły się w organizację reformacyjnych obchodów, istotnych i świętowanych przede wszystkim przez ewangelików, ale odbudowujących także regionalną tożsamość historyczną, przypominających o wkładzie protestantów w rozwój polskiej kultury, piśmiennictwa, edukacji, poszerzających wiedzę o ewangelickich wspólnotach współtworzących w przeszłości polskie miasta, ich zaplecze materialne, kulturowe i religijne. W uzupełnieniu załączony został wykaz publikacji wydanych w 2017 roku dotyczących Reformacji, pomnażających w sposób znaczący dotychczasowe piśmiennictwo z zakresu tematyki protestanckiej.

W dalszej części kalendarza zaprezentowane zostały omówienia, referaty i publikacje, zebrane w następujących tematycznych częściach: „Historia”, „Muzyka”, „Człowiek i społeczeństwo”, „Terazniejszość i przyszłość”. Są to w większości referaty wygłoszone w trakcie jubileuszowych sesji, konferencji czy też innych wydarzeń przygotowanych z okazji Roku Reformacji. Ich autorzy – znawcy reformacyjnej przeszłości, w tym luterańscy duszpasterze, dzielą się z czytelnikami efektami swoich badań naukowych, rocznicowymi refleksjami, spojrzeniem na konfesyjne dziedzictwo, tradycje i Kościół.

W części historycznej przypomniana została postać Samuela Bogumiła Lindego (1771-1847), twórcy *Słownika języka polskiego* (1807-1815) – dzieła monumentalnego, ale jednocześnie aktywnego członka warszawskiego zboru, zasłużonego dla organizacyjnego ukonstytuowania się Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Królestwie Polskim (dr Łukasz Barański). O materialnym i niematerialnym dolnośląskim dziedzictwie Reformacji przetrwałym do naszych czasów na łamach *Kalendarza...* wypowiada się prof. Jan Harasimowicz. Znacząca architektury i sztuki protestanckiej skupia uwagę czytelnika na luterzańskich kościołach, nie tylko tych użytkowanych przez wspólnotę po dzień dzisiejszy, w tym budzących w dalszym ciągu zachwyt świątyniach w Świdnicy czy Jaworze, ale na licznych budowlach kościelnych należących obecnie do katolików lub pełniących inne funkcje, a które zachowały luterzańskie ślady w wystroju, wyposażeniu czy emporach (m.in. kościoły w Jeleniej Górze czy w Siedlcach k. Lubina). Wbrew obiegowo przyjmowanej opinii o niemieckości dolnośląskiego luteranizmu, autor przedstawia zabytki polskiego piśmiennictwa tworzonych w minionych wiekach na potrzeby lokalnych wspólnot wyznawców, kierując uwagę czytelników na piękno konfesyjnej polszczyzny, prostotę modlitw, pieśni i kancjonałów (m.in. XVII-wiecznego *Doskonałego kancjonału polskiego*). Profesor w zakończeniu podkreślił, że „*ewangelicka polszczyzna śląska czasów nowożytnych, w podręcznikach literatury polskiej nie wzmiankowana ani jednym zdaniem, to największe niematerialne dobro Reformacji w naszym regionie.*” (s. 143).

Polskości późniejszych ewangelików poświęcony został referat prof. Juliusza Gardawskiego, wygłoszony na konferencji w Świeradowie-Zdroju (18 marca 2017 roku) dotyczącej dziedzictwa Reformacji. Autor przedstawia dzieje polonizacji ewangelickich rodzin wywodzących się z niemieckich osadników przybyłych w XIX wieku na ziemię polskie. Dobitym przykładem wrastania w polskość niemieckojęzycznych ewangelików są losy członków rodzin Krusche i Burschów, w tym wywodzących się z ich kręgu duchownych, wraz z przedwojennym biskupem Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego ks. Juliuszem Burschem, a także lekarzy, nauczycieli czy przedsiębiorców. Prof. Gardawski zwraca szczególną uwagę na postać ks. bp. Burschego, który świadomie wybrał „*bycie Polakiem*”, zabiegał o nadanie polskiego charakteru Kościołowi ewangelickiemu i za obronę polskości poniósł śmierć w berlińskim więzieniu. Przybliży również losy innych członków rodziny, którzy wzorem ks. bp. Burschego także wybrali polskość ze wszystkimi konsekwencjami tego wyboru w czasach wojennych i powojennych. Część historyczną *Kalendarza...* kończy spojrzenie na ewangelickich studentów z czasów II Rzeczypospolitej, skupionych na Wydziale Teologii Ewangelickiej Uniwersytetu Warszawskiego, ale odbywających także studia na wielu innych przedwojennych uczelniach, kierunkach, specjalizacjach. Ciekawym z dzisiejszego punktu widzenia fragmentem konfesyjnej przeszłości może jawić się przedstawiona przez prof. Jarosława Kłaczekową aktywność organizacji studenckich, w tym najbardziej znanej, jak zaznacza autor, założonej w 1926 roku „*Filadelfii*” oferującej swoim członkom możliwość samorealizacji w ramach kilku wytyczonych programów sekcyjnych, która za cel stawiała sobie obronę wyznaniowych wartości i zachowanie konfesyjnej odrębności „*w morzu katolicyzmu*”.

W części dotyczącej muzyki duchowni piszą o znaczeniu kościelnych pieśni, stanowiących od czasów Reformacji ważny element wiary, uznawanych przez samego Marcina Lutera za cenny środek edukacyjnego oddziaływania na wiernych, formę katechizacji, ewangelizacji i ubogacenia ewangelickiej liturgii. Ks. dr Adam Malina zwraca uwagę na luterzańskie śpiewniki, które są „*prawdziwym skarbem ewangelickiej kultury, muzyki i języka, pobożności i światopoglądu*”; odwołując się do badań naukowych pisze o nadzwyczajnej roli śpiewników – swoistych miejsc pamięci łączących pokolenia, kształtujących konfesyjną tożsamość kolejnych pokoleń wyznawców i utrwalających przekaz duchowy, który staje się wspólną własnością ponad wiekami. Ale autor zwraca również uwagę, że pieśni z biegiem czasu wymagają odnowienia, nie mogą pozostać „*eksponatem muzealnym*”, muszą chłonąć zastaną teraźniejszość, nowe słownictwo, brzmienia, przekłady, aby pozostać w dalszym ciągu „*językiem wiary*”. W uzupełnieniu dr Jerzy Sojka przybliży teologiczny wydźwięk jednej z pieśni Marcina Lutera, która już na wstępie wzywa do radości z darowanej człowiekowi obietnicy zbawienia. Szczegółowa analiza zaprezentowanego utworu pokazuje, iż pieśń kościelna z czasów Reformacji przekazuje w swej poetyckiej warstwie najistotniejsze elementy luterńskiej teologii, które wierni wyspiewując mogli łatwiej sobie przyswoić.

Kolejną część *Kalendarza...* otwiera ks. bp Marcin Hintz, prof. ChAT, który udowadnia, iż współczesne rozumienie ludzkiej godności, wartości gwarantowanej w podstawowych dokumentach międzynarodowych i konstytucjach, stanowi niezaprzeczalne dziedzictwo Reformacji wypływające z reformacyjnego spojrzenia na człowieka, jego wartość i perspektywę jego zbawienia. Które z Lutrowych pism konstytuują współczesne rozumienie ludzkiej godności? W jaki sposób Lutrowe pojmowanie wolności chrześcijańskiej legło u podstaw ewangelickiego myślenia o godności? To droga do refleksji nad

konfesyjnym, a także laickim podejściem do jednego z podstawowych praw człowieka, zakorzenionych, jak podkreśla autor, w praktyce Reformacji. Teksty zebrane w dziale „Człowiek i społeczeństwo” dotyczą różnych aspektów reformacyjnego dziedzictwa, w tym – wpływu reformacyjnych idei na cywilizację i kulturę Zachodu (prof. Jan Harasimowicz), obecności Światowej Federacji Luterkańskiej w przestrzeni publicznej, ekumenicznej, w płaszczyźnie wspólnych starań o pokój i pojednanie (ks. dr Martin Junge), znaczenia reformacyjnych osiągnięć dla dzieła budowania międzynarodowej jedności, nowoczesnej i tolerancyjnej wspólnoty państw europejskich (prof. Jerzy Buzek). Prof. Buzek w swoich refleksjach wygłoszonych w trakcie centralnych obchodów Jubileuszu Reformacji w Warszawie (27.10.2017) podkreślił, że dokonując rozłamu religijnego paradoksalnie Reformacja przyczyniła się do budowania jedności rozumianej jako „wielka, otwarta, różnorodna wspólnota o religijnych fundamentach”, co urzeczywistnia się we współczesnym pojednaniu Europy.

„Mam szczęście – jestem Ślązakiem i ewangelikiem” – to temat podjęty przez luterkańskiego duszpasterza na przekór polskiej powszechnej tradycji religijno-narodowej, w odniesieniu do bliskiej wszystkim potrzeby odnalezienia własnego miejsca na ziemi – we wspólnocie religijnej, lokalnej, regionalnej i kulturowej. Ks. Marek Uglorz, prof. ChAT zastanawia się nad ludzkim życiem w aspekcie poszukiwania własnej tożsamości i niepowtarzalności, którą Stwórca obdarzył człowieka, która go indywidualizuje i uwalnia od otaczających schematów, a także pozwala mu w sposób twórczy realizować siebie w najbliższym środowisku. Autor zachęca do odkrywania prawdy o sobie, do szukania własnego powołania poprzez wsłuchiwanie się w Słowo Boże i odnajdywanie Bożego Królestwa przede wszystkim w sobie.

Ostatnia część *Kalendarza*... poświęcona została sprawom bardzo aktualnym, dotyczącym przyszłości całej wspólnoty wiernych. Rozważana jest kwestia dojrzałości współczesnej młodzieży w kontekście toczącej się dyskusji nad obniżeniem wieku konfirmantów. Prof. Zenon Gajdzica z Uniwersytetu Śląskiego rozważa różne aspekty okresu dorastania i rozwoju emocjonalnego, poznawczego i społecznego u dzieci, co łącznie rzutuje na ich gotowość do świadomego przeżycia aktu konfirmacji, będącego ważnym etapem na drodze do pełnego uczestnictwa w życiu religijnym parafialnej wspólnoty. Jak będzie wyglądał Kościół luterkański w bliższej i dalszej przyszłości? Jakie stoją przed nim wyzwania, wynikające z diaspory, wzrastającej roli mediów, obowiązku pielęgnowania własnej tożsamości i potrzeby dostosowywania się do wymogów nowych czasów? Nad powyższymi zagadnieniami z punktu widzenia konfesyjnej codzienności zastanawia się ks. Wojciech Pracki, proboszcz luterkańskiej parafii w Opolu. To zarazem przemyślenia wynikające z codziennej praktyki duszpasterskiej, warte kontynuacji i dyskusji, w jubileuszowym Roku Reformacji wyznaczające drogę Kościoła jutra.

Tradycyjnie w *Kalendarzu*... znajduje się dodatek literacki, w omawianym roczniku fragment XIX-wiecznej powieści Fedora Sommera pt. *Zillertalczycy* (w przekładzie Józefa Zapruckiego), wydanej w 2017 roku w Karpaczu. To krótki fragment książki o tyrolskich ewangelikach, którzy z powodu religijnych prześladowań zdecydowali się na opuszczenie rodzinnych stron i osiedlenie w państwie pruskim (w Kotlinie Jeleniogórskiej). W *Kalendarzu*... przedstawiony został zaledwie jeden epizod powieści, przybliżający jej bohaterów, którzy szukają opieki pruskiego władcy sprzyjającego austriackim uchodźcom emigrującym dla zachowania wiary.

W uzupełnieniu zamieszczony jest „Spis adresowy” uwzględniający adresy parafii, duchownych, kościelnych gremiów, ewangelickich szkół oraz innych podmiotów związanych z kościelną aktywnością. Spis obejmuje istotne adresy wszystkich trzech Kościołów ewangelickich: ewangelicko-augsburskiego, ewangelicko-reformowanego oraz ewangelicko-metodystycznego.

Kalendarz... na 2018 rok obok stałych części informacyjnych, jest próbą dokumentowania mijającego Roku Reformacji. Wart jest szczególnie uważnej lektury ze względu na potrzebę ugruntowania wiedzy o przeszłości własnej wspólnoty wyznaniowej, o nie zawsze docenianych w zewnętrznej przestrzeni publicznej osiągnięciach ewangelików, ale także ze względu na aktualność reformacyjnego dziedzictwa, podkreślaną przez znawców, dostrzeganą w wymiarze prawa do wolności, ludzkiej godności, tolerancji czy poszanowania wyznaniowych odmienności. *Kalendarz*... w duszpasterskich refleksjach może być także zaproszeniem do dyskusji na temat Kościoła jutra.